

1854

DE EERSTE VOETBALWEDSTRIJD

Sporthistoricus Jan Luitzen zette in 2020 de geschiedenis van het Nederlandse voetbal behoorlijk op zijn kop in het proefschrift *Vivat! Vivat Noorthey!* De introductie van de sport in ons land was een kwart eeuw eerder dan altijd was verondersteld. Pim Mulier werd gezien als de man die als eerste de voetbal-sport naar Nederland haalde, met de oprichting van de Haarlemse voetbalclub HFC in 1879, inmiddels Koninklijk. Hij was inderdaad een belangrijke sportpionier, op verschillende gebieden. Zijn grootste nalatenschap is de Elfstedentocht, die sinds 1909 bestaat. Ook was hij in 1889 de eerste voorzitter van de KNVB, toen nog onder de naam NV & AB.

In zijn proefschrift toonde Luitzen aan dat het begin van het Nederlandse voetbal toch net iets anders lag: “Mulier is eind negentiende eeuw een belangrijke promotor van de Engelse veldsporten geweest, maar hij staat absoluut niet aan het begin.” Luitzen baseert zich op de geschiedenis van de protestants-christelijke kostschool Noorthey in Veur, nu Leidschendam, waar jongens uit de elite hun opleiding kregen. “Daar werd vanaf 1845 al cricket en hockey beoefend en vanaf 1854 *association-voetbal* gespeeld, waarbij de Engelse leraren de bal meenamen uit hun vaderland. Op Noorthey waren ze met dit ‘teamsport-protestantisme’ hun tijd ver vooruit.”

Het oudste verslag is van 3 oktober 1864, wat Luitzen aantrof in een brief van een van de kostschooljongens: “Nu zal ik U eens vertellen wat er op Maandag geschied is. Toen in het begin van het eerste speeluur kwam de Engelsche meester naar mij toe en zeide: ‘*We play foot-ball today.*’ Ik vond dit heel aardig daar het cricket mij niet meer beviel.”

Na afloop van hun opleiding namen deze jongens hun liefde voor het voetbal mee naar huis en speelden zo een cruciale rol bij het populariseren van deze sport in de jaren tachtig van de negentiende eeuw, de tijd waarin Mulier zich voor de eerste keer bemoeide met het voetbal.

1886

DE EERSTE SURINAAMSE VOETBALLER

In 2017 gaf het voetbaltijdschrift *Hard Gras* het themanummer *Kicksen en wickets* uit. Jan Luitzen en Wim Zonneveld brachten hierin de beginjaren van het Nederlandse voetbal en cricket in kaart, waarbij het wemelde van onbekende informatie. Zo bevatte een kleine opmerking over een voetbalwedstrijd in 1886 sensationeel nieuw inzicht over de eerste Surinamer in het Nederlandse voetbal.

Tot dat moment begon dit verhaal bij de komst van Humphrey Mijns in 1956 naar Elinkwijk, maar verderop in dit boek zien we dat er in de jaren dertig van de twintigste eeuw al heel wat Surinamers in Nederlandse competities hebben gespeeld – allemaal als amateur. Mijns was wel degelijk een pionier, maar dan als eerste Surinaamse *profvoetballer* in Nederland.

Luitzen en Zonneveld vestigden de aandacht op een wedstrijd van 21 november 1886 tussen het HFC van Pim Mulier en de Amsterdamsche Football Club Sport, gespeeld op de Koekamp in Haarlem. Het was de eerste voetbalwedstrijd in ons land tussen twee ploegen uit verschillende steden, voor die tijd een enorme organisatie. Bij de opstelling van HFC stond de naam van David Jessurun, die in 1867 was geboren in Paramaribo. Met andere woorden: al in 1886 speelde er voor de eerste keer een Surinamer in het Nederlandse voetbal – zeventig jaar voor Mijns!

Mulier had zelf een kort verslag geschreven in het tijdschrift *Nederlandsche Sport*, waarbij hij ook de naam Jessurun noemde. Op 19 december speelden deze teams opnieuw tegen elkaar, maar dan in het Vondelpark in Amsterdam. En ook aan die wedstrijd deed Jessurun mee.

Het is onwaarschijnlijk dat Jessurun in 1886 officieel lid was van de Haarlemse voetbalclub, merkt Bert Vermeer desgevraagd op, als lid van de archiefcommissie van de Koninklijke HFC. Jessurun staat dan weer wél op de ledenlijst van de Haarlemse cricketclub Rood en Wit, zo herleidde Alex de la Mar, die deze archieven beheert. Op 27 september 1883 sloot hij zich aan, om op 27 januari 1889 op te zeggen. Zin broer Max werd op dezelfde dag lid, maar was na een half jaar alweer vertrokken.

Uit een foto uit 1885 van het cricketteam van Rood en Wit is duidelijk te zien dat Jessurun blank was. Hij was toen in Nederland voor een opleiding tot chemicus. In 1892 verhuisde hij naar de Verenigde Staten, waar hij in 1928 is overleden. Via de krantenarchieven is nog te herleiden dat hij in 1895 trouwde met Joh. van Eek, met wie hij in 1897 een zoon en in 1900 een dochter kreeg. En dan is er nóg een Surinaamse naam uit die begintijd, want Eduard 'Eddy' Julius Halfhide werd in 1901 lid van voetbalclub Haarlem. Hij was in 1885 in Paramaribo geboren en groeide op in een welgesteld geslacht, net als Jessurun.

De oudste melding tot nu toe van een zwarte Surinaamse voetballer op Nederlandse velden is Anton de Kom, die in 1920 in Nederland arriveerde. Allard Doesburg, clubarchivaris van het Haagse HBS en kenner van de Haagse voetbalgeschiedenis, ontdekte zijn naam op de officiële ledenlijsten van de voetbalbond uit 1922.

1889

DE EERSTE BOND

De Koninklijke Nederlandse Voetbalbond is twee keer opgericht, aanvankelijk onder een andere naam. De notulen van de eerste bijeenkomst zijn daar in ieder geval duidelijk over: “Ver-gadering tot oprichting van den Nederlandschen Voetbal- en Athletischen Bond, gehouden op zondag 17 november 1889, in het café Neuf te Haarlem.”

Deze NV&AB was de voorloper van de huidige KNVB, waarbij met name Pim Mulier een belangrijke rol speelde. Dat was dan ook de reden dat de eerste bijeenkomst in Haarlem was, de stad waarin hij zelf woonde. Ook wilde Mulier dat voetbal en atletiek in één bond werden samengevoegd, ook al waren de meeste voetballers het hier niet mee eens. Het lukte de oppositie alleen niet om de atleten uit de organisatie te verwijderen.

Rondom de tafel zaten vijftien mannen, onder wie dagvoorzitter Mulier, de latere burgemeester van Rotterdam Pieter Droogleever Fortuyn en Herman Gorter, die eerder dat jaar literaire geschiedenis schreef met het epos *Mei*. Om elf uur in de ochtend opende Mulier de bijeenkomst en vroeg meteen of er iemand was met bezwaren tegen de oprichting van de voetbalbond. “Niemand vraagt echter het woord, zoodat de Bond dus zal worden geconstitueerd.” De oprichting van de Voetbalbond was daarmee een feit.

Aan het eind spraken de aanwezigen nog eenmaal over het historische karakter: “De Voetbal-bond is dus nu opgericht. Mogen de Nederlandsche Voetbal-Clubs inzien, dat een leidend

lichaam noodzakelijk is en mogen zij, nu de financieele lasten voor de clubs op een zoo laag mogelijk bedrag zijn vastgesteld, zich door niets meer laten weerhouden, om aan den Bond gedurende zijn eerste levensjaar een krachtig optreden te verzekeren.”

Daarna gingen de heren uiteen, om elkaar op 8 december 1889 in het Haagse café Central voor de tweede keer te treffen. Daar werden de reglementen en het eerste bestuur vastgesteld, met de meeste stemmen voor Mulier. “De heer Mulier, die eerst het presidium niet op zich wilde nemen, zwicht voor den aandrang der vergadering en verklaart onder luid applaus, dat hij het presidentschap aanvaardt.”

De KNVB beschouwt 8 december 1889 tegenwoordig als de oprichtingsdatum. De atleten werden trouwens in 1895 alsnog uit de bond verwijderd op een vergadering waarbij Mulier niet aanwezig was. De naam werd daarop veranderd in Nederlandsche Voetbalbond, die zich sinds 1929 koninklijk mag noemen.

1891

DE EERSTE STRAFSCHOP

De penalty, of strafs chop, werd in 1890 bedacht door de Ierse doelman William McCrum, als ultieme straf tegen verdedigers die tot het uiterste gingen om een treffer te voorkomen. Het voorstel werd ingediend bij de spelregelcommissie IFAB, maar kreeg aanvankelijk geen steun. Dat veranderde na een incident op 14 februari 1891 tijdens het FA-Cupduel tussen Stoke City en Notts County. Stoke kreeg een vrije bal tegen omdat verdediger Hendry de bal met zijn hand uit het doel had geslagen. Het complete team van Notts ging op de doellijn staan, wat een treffer onmogelijk maakte.

Stoke City won die wedstrijd ook nog, waarna het idee van McCrum de Football Association overtuigde. Zo werd de penalty ingevoerd, vooralsnog alleen in Groot-Brittannië. Op 6 juni 1891 werd de eerste ter wereld genomen in het Schotse Airdrie, bij Royal Albert tegen Airdrieonians Airdriehill.

De FIFA bestond in 1891 nog niet en daarom was het aan de Nederlandse voetbalbond zelf of die ook behoefte had aan deze nieuwe strafmaatregel. Blijkbaar was de behoefte zo groot dat al in datzelfde jaar de eerste strafs chop op Nederlands grondgebied werd genomen, of, zoals ruim 130 jaar geleden werd gezegd, een *penalty kick*. Dat was op 8 november 1891 in Den Haag, bij een wedstrijd tussen HVV en HFC – beide inmiddels koninklijk. Scheidsrechter H.S. Isbrücker nam dit besluit na een overtreding van HVV, waarna Pim Mulier van HFC zich meldde.

“Het wekte wel eenige bevreemding dat Mulier, die niet juist de

beste goaltrapper werd geacht, den schop deed,” aldus het verslag van tijdschrift *Nederlandsche Sport* van 14 november 1891. En inderdaad miste hij. “Tot groote verlichting van de toeschouwers snorde de bal over den grond een paar meter langs den linkerpaal.” Het zal ijdelheid zijn geweest van Mulier, die ongetwijfeld wist dat hij zo de eerste strafschoep in het Nederlandse voetbal nam.

Pas op 3 april 1892 scoorde Jan Kan van de Rotterdamsche C. en V.V. als eerste Nederlander een penalty, waarna hij er in dezelfde wedstrijd nog een benutte, zo bleek uit onderzoek van sporthistoricus Wim Zonneveld. Deze voetballer, die later minister werd, kreeg ook nog een beroemde zoon: cabaretier Wim.

1894

DE EERSTE BEKERWEDSTRIJD

De geschiedenis van de huidige TOTO KNVB Beker gaat terug naar 22 december 1893. Hak Holdert, in die tijd de penningmeester van de Amsterdamse voetbalclub RAP, stelde toen een bronzen beeld beschikbaar voor de winnaar van een bekercompetitie, naar voorbeeld van de Engelse FA Cup.

Holdert wilde graag zo'n bekercompetitie met een lotingsysteem, omdat er dan wedstrijden zouden komen tussen ploegen uit het hele land. In de begintijd van het voetbal speelden clubs alleen nog in competities in de eigen regio, om te voorkomen dat de reisafstanden te groot werden. Tenslotte bestond de auto nog niet.

Via het bekervoetbal konden voetballers kennismaken met de gewoontes en gebruiken uit de rest van het land. Holdert legde daarmee de basis voor een nationaal voetbalgevoel, zo hoopte hij tenminste.

In het eerste seizoen ging het helaas mis, want er werd alleen gespeeld op 11 februari 1894. HFC Haarlem en HFC speelden deze eerste bekerwedstrijd als stedelijk onderonsje, waarbij een orkaanwind voor grote moeilijkheden zorgde. L.J. Wijnands was de scheidsrechter van deze historische gebeurtenis. HFC won met 3-1, waarin Otto Menten het eerste bekerdoelpunt in de geschiedenis maakte.

Het was een zinloze zege, want bij gebrek aan belangstelling werd de bekercompetitie daarna stilgelegd. Er was aan het eind van het seizoen dus geen winnaar.

1894

HET EERSTE NATIONALE TEAM

De NV&AB telde eind 1893 precies 571 leden. Sparta uit Rotterdam speelde dat jaar tegen de Engelse Harwich en Parkeston Football Club. Het was de eerste internationale voetbalwedstrijd met een Nederlands team.

Het was geen toeval dat een club uit een Engelse havenstad speelde tegen een club uit een Nederlandse havenstad, omdat die elkaar met een bootverbinding makkelijk konden bereiken. Dat gold een jaar later ook voor Felixstowe als tweede buitenlandse tegenstander van Sparta. Dat maakte gebruik van dezelfde verbinding als Harwich en Parkeston.

In februari 1894 kwam Felixstowe naar Rotterdam voor een wedstrijd op het toenmalige terrein van Sparta op het Schuttersveld. De NV&AB greep deze gelegenheid meteen aan om een vertegenwoordigend elftal samen te stellen, het zogenaamde Bondselftal. Dat speelde in dezelfde week ook tegen de Engelse club. “De toegangsprijs werd vastgesteld op een kwartje,” aldus bondsofficial A.J. Bronkhorst.

Eind negentiende eeuw was voetbal een elitesport, en daarom belandde een jonkheer als J.W.F. van den Bosch in het Bondselftal. Van dit selectieproces moeten we ons overigens niet zo heel veel voorstellen. “Men dient rekening te houden met het feit,” zo schreef *Het Rotterdamsch Nieuwsblad* in zijn verslag, “dat het Bondselftal bestond uit voor het grootste deel elkaar vreemde krachten, waarin de noodzakelijke eenheid grootendeels ontbreken moest.” Er was niet eens een gezamenlijk shirt, zodat

elke speler uitkwam in zijn eigen clubkleuren – vijf verschillende shirts door elkaar heen.

Op 6 februari 1894 speelde dit Bondselftal tegen Felixstowe, waarbij de meeste spelers nog nooit eerder samen hadden gespeeld. De aanmoedigingen konden daarom niet helpen, ook niet van een Haarlemse bezoeker met een stem als een klok. “Allo jongens, vooruit Holland!”

Nederland verloor deze eerste wedstrijd met 1-0. “De verzekering werd gegeven, dat de Hollanders binnenkort revanche zouden komen nemen,” schreef het *Nieuwsblad*. “En daarover was men het eens, dan zouden de Engelschen verliezen!” Zo kende het begin van het Nederlandse voetbal op de internationale velden in ieder geval een hoopvol begin.